

(sugerit per Rohlf's, *ASNSL* CLXIV, 318-9) que en cat. no podia donar sinó **Toirà*.

Si volem persistir dins aquesta via quedarem, doncs, consignats a cercar-hi un d'aquells extraordinaris noms radicals en -ANU, sense -r-. Cas que es dona en el Llenguadoc, amb aquest radical. Hi ha un alou *Tauranum* en un doc. de c. 1010, que segons la *Hist. Lgd.* (v, 351), seria avui *Touran* (agre. de Narbona); més aviat serà *Tauran* que Sabarthès dona com forma del te. de Narbona, i documentat *Taurano* des de 1005, i una altra forma *Tauran* de 1281, en un altre municipi (ultra dos riuets que ja en parlarem). Tindriem aquí un d'aqueixos rars noms radicals? De tota manera ja hem vist que és ben insegur que els dos noms catalans tinguessin AU antic. En definitiva aquesta via (1) està ericada de dubtes, i impossible de provar.

2) Potser ens decantariem més aviat per suposar-lo pre-romà? O podria ser nom fluvial? Ens hi fa pensar diversos indicis concordants.

Torà I és en el punt on es forma el Riubragós, un dels cabdals afluents del Segre: al peu mateix del poble s'ajunten les 4 grans rieres que formen aquest riu, que correrà al llarg d'una vall d'uns 40 k. *Torà* II és en un altre afl. del Segre, ocupant tota la seva vall, paral·lela a la del riu de Lavansa, a la sortida del qual es troba *Tost*. I el riu aranès *Toran* (pron. *turàn*) és el més abundós dels afluents de la Garona, poc abans de sortir de la Vall. Afegim-hi encara, a l'Aude, el *ruisseau Taurà*, en te. de *La Grassa* (que consta ja com *Tauran* el 1609), i *Le Taure*, ruis. del te. de Carcassona, que no en difereix, perquè es tracta del retrocés accentual, corrent a tot el SE. del Llenguadoc (*St. African* > *St. Africo*); en efecte consta com *Taurano* des de 936 (Sabarthès).

Difícilment pot ser casual tanta coincidència hidronímica. El gran riu *Tarn*, vaig demostrar en el meu assaig de *Btr. z. Nfg.* 1973, 300-303, que rebé el seu nom del déu cèltic del Tro (doc. ja *Taranis*, *Taranous* en inscr. romanes i greco-gàl·liques), d'on també el *Tarnargue* PAGUS TARANICUS; i, a Lleó, els Montes de *Tarna*, on neix el riu Esla: pertot aHusió al retró d'un riu estimbant-se per les llargues gorges del Tarn. Però el cas és que en el panteó pagà de Gàl·lia, figura *Taranis*, ben documentat, en antigues inscripcions, per Holder (II, 1890, 2-10). Doncs, aquest pot ser l'ètimon del *Toran* aranès i dels dos *Torà* catalans: el retró de les avingudes dels tres rius; i en la var. *tauran* dels dos riuets cascastesos, hi hauria una variant deguda a encreuament amb *Taranis* (o amb *Taurus*): és ja un detall menor que podríem deixar en suspens.

3) Hi ha, però, un altre *Torà* que ens atrau cap a una altra direcció. Al cim de Pallars-Ribagorça, *Torà* és el nom d'una alta muntanya deserta i feréstega, uns pendents grandiosos que baixen, en una ampla extensió, de cap a Manyanet, de la carena del Tossal de la Llena (XIX, 170), a ponent de Cabdella (uns 60 k. lluny de *Torà* II i molt més de *Torà* I). Nom que acaba de donar el cop de gràcia a la teoria (1) antropomímic: salta a la vista que en aquells rostos formidables, no hi pot haver població romana, ni d'altre

temps, i tampoc és lloc fluvial. Ha de significar muntanya, tossal, en si, i ens enllaça el grup que hem estudiat en l'art. *Tor* (apartats 3-10), especialment la Roca de *Torago*, i el *Cap d'Entorn* en les serres d'Andorra. Contradicció amb la teoria (2)? Però potser aquestes (2) i (3) es poden ben conciliar admetent que també aquells rostos esborronadors, per on s'estimben torrents impetuosos foren igualment consagrats al Déu del Tro.

Conclusió assegurada: origen pre-romà, per una o altra via, o per totes dues juntes.

Post-topònim ja antic: *Torà* a Mallorca, poss. del te. de Calvià (XL, 137.21), que ja trobo en un doc. de 1511, però sens dubte portat² pels conquistadors catalans.

Descarto, en canvi, que hi hagi relació amb *Turà*, despoblats ross. prop de Ribesaltes que ve d'un radical *tūr-*, amb *u* llarga. Res a veure tampoc amb *Campdorà*, poblet del Gironès (veg. l'art., on mostro que ve de CAMPUS DE ADERAN passant per *Campdaurà*. ATANAGRUM dels Ilergetes, que no és Sanatüja, tampoc pot ser *Torà*, ni es veu relació possible entre aquests dos noms. Veg., en canvi, l'addició a *Agramunt*.

¹ Antigament *vall Lauriana*, CCandi (*Mi. Hi. Ca.* II, 453). — ² Si fos originari mallorquí, esperariem que l'àrab hi hagués canviat la *á* en *é*; val a dir que el nom de *Calvià* fa també una excepció a aquest canvi —si bé amb una explicació que li hem cercat en aquell art., potser no inaplicable en aquest.

Torago, V. *Tàrbena Toraixa*, V. vol. I, 274 *Tord*, *Binitord*, *Tordo*, V. misc. ar.

TORALLA

Toralla, *TAURALIA 'corral de vacum', deriv. del ll. *taurus* 'toro': DECAT VIII, 595a32-33.

Toralla, poble i antic cap del municipi de *Toralla* i *Serradell* (actualment depèn del municipi del Pont de Claverol), situat al NO. de la Conca de Tremp. DOC. ANT. 840: *ad Turalia* (Abadal, *Pallars i Rib.*, 17); 923: *Toralia* (ibidem, 353); 979: *Toralga* (ibidem, 249); 1180-1190: *Bernad de Toralla* (MiretS., *TemplH.*, 540); 1277: *Torayla* (Soldevila, *Pere el Gran* I, 2a. part, 83); 1281: *Toraila* (CCandi, *Mi. Hi. Ca.* II, 43); 1359: *Torrayla* (CoDoACA XII, 78); 1408: *Toralla* (MiretS., *TemplH.*, 452).

Torallola, poblet agre. a *Toralla* i *Serradell*.

Toralles, poble del municipi de Montagut de Fluvià, situat als vessants meridionals del Mont Petit. PRON. MOD.: *turáyos* (Casac. c. 1920, i Cor. 1928 ss.). DOC. ANT. 1359: *Sent Martí de Torayes* (CoDoACA XII, 109). Allí prop, el mas *Toralloles*.

Cap de les Toralles, serra que separa les valls de Cornudella de Valira i Queixigar. J. F. C.

Toralles, V. *Toralla Torb*, *Torba*, V. *Turbó Torballos*, V. *Turballos Torbat*, *Torbedal*, *Torbell*, *Torbiner*, V. *Turbó Torcia*, *Torxia*, V. *Cercuran*